

АНТИЧНІ ТА РЕНЕСАНСНІ ІДЕЇ В ТВОРЧОСТІ Д. МЕРЕЖКОВСЬКОГО

У статті досліджуються античні та ренесансні ідеї в творчій спадщині Д. Мережковського. Акцентується увага на культурно-релігійній темі, яка стала провідною в творчій діяльності письменника.

Дмитро Сергійович Мережковський (1866–1941) – російський письменник доби «Срібного століття», перекладач, критик, філософ, літературознавець, один із перших російських символістів. В російській літературі кінця ХІХ і перших десятиліть ХХ століття Дмитро Сергійович мав одну із найгучніших і суперечливих репутацій. Головним об'єктом його інтересів була духовна і релігійна культура, яку він повсякчас захищав і оригінально трактував. В епоху кризи християнської цивілізації Д. Мережковський повністю присвятив себе відродженню її цінностей. З цією метою він досліджував духовний досвід всього людства, що неабияк відображалось в його творчості. Д. Мережковський зробив великий внесок у становленні і розвитку нового напрямку в російській літературі – символізму. Таким чином «символізм становив для нього не тільки літературну школу чи літературну течію, а й цілком визначений тип свідомості, відношення до світу».

На російському ґрунті виникли свої особливості символізму, які спостерігаємо у творчості не тільки Д. Мережковського, але й інших послідовників цього стилю: багатоплановість художнього мислення, сприйняття мистецтва як способу пізнання, загострення релігійно-філософської проблематики, неоромантичні і неокласицистичні тенденції, інтенсивність світовідчуття, неоміфологізм, мрія про синтез мистецтв, переосмислення спадщини російської і західноєвропейської культури, заглиблення в сферу несвідомого.

Щоб об'єктивно оцінити напрямок суспільних і естетичних пошуків Мережковського на початку століття і періоду еміграції, треба мати на увазі, що він завжди наголошував на релігійному сенсі, точніше на релігійному виправданні культури. Д. Мережковський бачив своє життєве завдання і завдання мистецтва в есхатологічних передбаченнях і пророцтвах. В своєму щоденнику письменник записав: «Искусство – это бесконечный плач души человеческой о Боге» [2, с. 27].

Проблеми, які Д. Мережковський розробляв у своїх теоретичних працях відобразилися і в його ліриці. Проте, як зазначає багато літературних критиків і зокрема А. Соколов, його поетичні студії великого значення для історії поезій не мають [4, с. 43]. Але в той же час, вони не є вторинними і відображають погляди Д. Мережковського

перш за все на мистецтво, релігію і їх значення в житті людства.

Для бурхливого кінця століття тема свободи була не просто актуальною, а й провідною, як у філософському, так і в соціальному, і в культурному аспектах. У ліриці Д. Мережковського вона вирішується з позицій, малосумісних з традиціями російської культури. Поет досить нетрадиційно розглядає це поняття. Прослідкуємо його ідею на прикладі деяких поезій. Почуття кохання настільки болісне, що майже нестерпне для людини. Найчастіше це підступність і обман, ілюзія та мрія, або холодний розумовий аналіз; це боротьба двох гордих одинаків, не здатних зрозуміти один одного [1]. Поет навіть створює особливі фатальні «формули кохання». Таку ситуацію зустрічаємо у поезіях «Одиночество», «Одиночество в любви», «Любовь-вражда», «Признание», «Проклятие в любви».

Детальніше розглянемо вірш «Проклятие в любви», в якому спостерігаємо нестерпні муки ліричного героя через кохання, яке не дозволяє бути йому вільним, а лише сковує його:

«С уси́льем тяжким и беспло́дным,
Я це́пь любви́ хочу разбить.
О, если б вно́вь мне бы́ть свобо́дным.
О, если б мог я не лю́бить!» [3, с. 528].

В галузі поетичної техніки згадані поезії демонструють прихильність Д. Мережковського до неокласицизму, а саме: тон їх урочистий, піднесений, вони побудовані за законами риторського мистецтва, нагадують зразки хорової лірики давньогрецького поета Піндара. На сьогодні творчість Д. Мережковського викликає великий інтерес вітчизняних та зарубіжних літературознавців. Проте, деякі твори залишаються і досі малодослідженими, зокрема поза увагою опинились «Італійські новели».

Інтерес до жанру новели у Д. Мережковського виник ще в період перших творчих спроб, коли письменник працював над перекладами творів Е. По («Ворон», 1890; «Лігея», 1893). В пошуках нових жанрових форм, що було характерним для письменників зламу століть, Д. Мережковський спочатку звертається до новелістики романтизму, а вже потім до витоків жанру – новел епохи Відродження. У 1895 році в журналі «Северный вестник» першою спробою опанувати новий жанр був переклад новели А. Франса «Святой сатир», стилізованої під італійську новелу Ренесансу. Таким чином, перейшовши від перекладів до власних творів, Д. Мережковський створює низку новел, стилізованих під італійську новелістику епохи Відродження.

Новели як цикл були остаточно сформовані Д. Мережковським в XIX томі «Повного зібрання творів» (1914 р.). Саме в цьому виданні цикл отримав остаточну назву («Итальянские новеллы»), та було визначено його склад. До нього входили такі новели: «Любовь сильнее смерти», «Наука любви», «Железное кольцо», «Рыцарь за прялкой», «Превращение» і переклад А. Франса «Святой сатир».

В новелах, що складають цикл, Мережковський також окреслює «вічні проблеми» життя, любові та смерті, пов'язані з ними символіко-

міфологічних мотивів смерті та воскресіння, плоті та духу, язичництва та християнства (новели «Наука любви», «Железное кольцо», «Рыцарь за прялкой», «Превращение»).

Звичайно, «Італійські новели» є майстерною стилізацією під новелістику епохи італійського Відродження. Проте, окремі з них демонструють цілу низку ознак «нової» літератури кінця XIX – початку XX століття. У них наявні естетичні та етичні максими, які притаманні зображуваній епосі.

Подвійний характер сміхового світовідчуття, який панує в новелах, найкраще відображає духовний стан творчої особистості на зламі століть: постійне перебування між життям і смертю, реальним і нереальним, вірою і блюзнірством. Для Д. Мережковського гра – це одна із можливостей вираження його історіософських поглядів. Варто зазначити, що історія займала важливе місце в його творчості. Саме на її основі він шукає шлях до таємниці мистецтва.

Л. Янчевская. Античные и ренессансные идеи в творчестве Д. С. Мережковского.

В статье исследуются античные и ренессансные идеи в творческом наследии Д. С. Мережковского. Акцентируется внимание на культурно-религиозной теме, которая стала ведущей в творческой деятельности писателя.

L. Yanchevska. The antique and Renaissance ideas in the work of D. S. Merezhkovsky.

The article deals with the ancient and Renaissance ideas in a creative heritage of D. S. Merezhkovsky. Attention is focused on cultural and religious theme that has become the leader in the creative work of the writer.

Список використаної літератури:

1. Гречаник И. Религиозно-философские и стилевые тенденции в лирике первой трети XX века (Д. Мережковский, А. Блок, Н. Клюев): автореф. дис. ... канд. филолог. наук: спец. 10.01.02 «Русская литература». – Армамир, 1999. – 20 с.
2. Дефье О. Духовное всеединство Дмитрия Мережковского // Педагогика. – 2002. – № 2. – С. 52–57.
3. Мережковский Д. Собрание починений : в 4 т. – Т. 4. – М. : Правда, 1990. – 671 с.
4. Сергеева Н. Творчество Д. С. Мережковского 1890–1900-х годов: специфика художественного сознания: автореф. дис. канд. филолог. наук: спец. 10.01.02 «Русская литература». – Кострома, 2009. – 20 с.

